

BILIM BERISHDA ILMIY IZLANISH FAOLIYATINI UYG'UN TASHKIL ETISHNING DIDAKTIK YECHIMLARI

Atajonova Dinara Ilxomboyevna

Osiyo Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Bilim o'rganish va uni o'qitishda zamonaviy insoniyat taraqqiyotining asosiy ustunlaridan biri sifatida ilmiy va tadqiqot faoliyati yuksak o'ringa ega. Inson ilm-fan taraqqiyoti uchun, zamonaviy texnologiyalar va bilimlar rivojlanishi uchun o'zi o'qiyotgan va o'rgatayotgan fanni chuqur anglab, izlanuvchan bo'lishi zarur. Shu bois ham ilmiy izlanish faoliyatini ta'lim jarayoniga to'g'ri, uyg'un va natijador tashkil etish, uni didaktikaning asosiy mezonlariga moslashtirish jamiyat taraqqiyotining, zamonaviy inson resursini shakllantirishning eng muhim shartlaridandir.

Kalit so'zlar: ilmiy izlanish, ta'lim jarayoni, didaktik yechimlar, pedagogik metodika, innovatsion texnologiyalar, mustaqil o'qish, motivatsiya, tahliliy fikrlash, o'quvchi faoliyati, zamonaviy ta'lim.

Ilmiy izlanish faoliyati bilim olishning asosiy omillaridan biri sifatida inson tafakkurining, tahliliy-mantiqiy salohiyatining, ijodiy va konstruktiv fikrlash qobiliyatining rivojlanishida beqiyos ahamiyatga ega. Har bir ta'lim muassasasi ham o'quv jarayonining har bir bosqichida o'quvchi va talabalarni fanga va izlanishga qadamba-qadam jalb etish, ularni fan yutuqlariga yaqinlashtirish, kerakli ko'nikma va bilimlarni o'zlashtirishlariga imkon yaratish uchun aniq, tizimli va uzviy didaktik yechimlardan samarali foydalanishi talab etiladi. Ilmiy izlanish faoliyatining didaktik asoslari, eng avvalo, o'quv jarayonining mazmunli, tizimli va bosqichli tashkil etilishidan boshlanadi. Yuqori natijalarga erishish uchun o'qituvchi o'quvchini murakkab muammolarni hal qilishga, mustaqil ravishda ma'lumot yig'ish, tahlil qilish, sintez va umumlashtirish, xulosalash, nazariy va amaliy

natijalarni bir-biriga bog‘lash kabi malakalarni rivojlantirishga undaydi. Ilmiy izlanish faoliyatining samarali ustunligi – o‘qituvchi tomonidan aniq didaktik yo‘nalish, ilmiy yondashuv, zamonaviy texnologiyalar va yangi pedagogik metodikalarni uzviy uyg‘unlashtirish tomonida ko‘rinadi [1].

Didaktik yechimlar, avvalo, ta’lim maqsadining to‘g‘ri aniqlanishi, izlanishga yo‘naltirilgan dars modellarining ishlab chiqilishi, o‘quvchi-ijodkorlik faoliyatini targ‘ib qilish, bilimni mustahkamlash va rivojlantirishga qaratilgan pedagogik metodlar va vositalardan samarali foydalanishda namoyon bo‘ladi. O‘quvchi yoki talaba o‘rganuvchi, tadqiqotchi sifatida faol ishtirok etgan jarayonlargina ilgari surilayotgan innovatsion g‘oyalar va konsepsiyalarning hayotga tatbiqini tezlashtiradi. Ta’lim jarayonida olib borilayotgan ilmiy izlanish faoliyati, o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasiga va qiziqishlariga ko‘ra moslashtirilgan. Har bir bosqichda o‘qituvchi individual va guruhviy tadqiqotga doir ishlarni tashkil etadi. Zamonaviy didaktika tadqiqot metodlarini, innovatsion texnologiyalar va axborot-resurslarini, ilmiy-izlanish metodologiyasini keng joriy qilishning samarali natijalari – o‘quvchilar tahliliy fikrlash malakalarining, mustaqil va tanqidiy yondashuvga asoslangan qaror qabul qilish qobiliyatining, xolis va asosli xulosa chiqarishning vujudga kelishida yaqqol namoyon bo‘ladi. Ilmiy izlanish faoliyati uchun zarur bo‘lgan asosiy ijtimoiy va didaktik sharoitlar — o‘quv muassasasining salohiyati, ilmiy-metodik baza, tajribali o‘qituvchi va rahbarlar jamoasi, zamonaviy ilmiy-tadqiqot uslublari, samarali axborot-ta’lim muhitining shakllantirilganligidir. Ilmiy izlanish faoliyati, o‘quvchilarning mavjud bilimlarni tahlil etishdan boshlab yangi fan yutuqlari, ilmiy natijalar va innovatsion loyihalarni o‘rganish, izchil va muammoli vaziyatlarni hal qilish, natijalar bo‘yicha tahliliy fikr bildirish, umumlashtirish va yangi bilimlarni sintez qilishga qaratiladi. Didaktika ilmiy izlanish faoliyatining rivojlanishiga yordam beruvchi asosiy tamoyillarni ko‘zda tutadi. Bu tamoyillar — ilmiylik, faollik va mustaqillik, tizimlilik, bosqichma-bosqichlik, muammolilik va integratsiyalashuvdir. Shu bilan birga, har bir bosqichda

o'quvchilar va talabalarni motivatsiya qilish, rag'batlantirish, ularning ilmiy va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish, natijadorlikka erishgan hollarda mustahkamlash ham pedagogik faoliyatning asosiy qismi sanaladi. Ilmiy izlanish faoliyatining muhim shartlaridan yana biri – mustaqil, mustahkam va izchil bilim egallashdir. O'quvchilar va talabalar darslarda, ilmiy to'garaklarda va mustaqil izlanishda nafaqat tayyor bilimlarni o'zlashtirib, balki yangi bilimlar topishga, zamonaviy muammolarni aniqlash va hal qilishga, amaliyotda nazariy bilimlarni qo'llashga ko'nikma hosil qilishlari zarur. Bunda ilmiy-tadqiqot metodlariga asoslanish, faktlar asosida tahlil qilish, solishtirish, eksperiment natijalariga tayanish, mustahkamlash, umumlashtirish va xulosalash asosiy joy egallaydi [2].

Ilmiy izlanish faoliyati, ayni vaqtda, o'quvchining mustaqil axborot izlash, uni tahlil va sintez qilish, to'g'ri qaror qabul qilish, chuqur mantiqiy fikrlash, tanqidiy baholash, fikrlarni aniq va dalillarga asoslangan holda ifodalash, natijalarni grafik, diagramma, jadval, metin shaklida bayon qilish qobiliyatlarining shakllanishiga zamin hozirlaydi. Bunday didaktik yechimlar zamonaviy pedagogikaning eng muhim innovatsion yutuqlari bilan uyg'unlashgan holda ta'lim samaradorligini, tanqidiy-analitik tafakkurni, so'z va fikr erkinligini ta'minlaydi. Ilmiy izlanish faoliyati jarayonida o'qituvchining roli o'ta muhim ahamiyatga ega. U, avvalo, ilmiy-izlanish muhitining shakllanishi, tadqiqot loyihalarini tanlash, maydon va muammolar majmuasini belgilash, o'quvchilarning individual qobiliyat va xususiyatlarini inobatga olgan holda yo'l-yo'riq ko'rsatishi, ularni rag'batlantirish va natijalarni sarhisob qilish, ilmiy-tahliliy faoliyatda ishtirokini rag'batlantirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va ishlab chiqarishga tayyorlashga xizmat qilishi lozim. O'quvchilar hamda talabalar uchun ilmiy izlanish faoliyatini uyg'un tashkil etish orqali o'zlarini zamonaviy bilim va innovatsion g'oyalarga ochiq, ijodiy va tashabbuskor bo'lishlariga muhit yaratib beriladi. Har bir o'quvchi yoki talabaga ilmiy izlanish jarayonida davlat va jamiyat manfaati, ijtimoiy hayot va ishlab chiqarish rivojlanishi

uchun muhim bo'lgan natijalarga erishish, o'z bilim doirasini kengaytirish va rivojlantirish imkoniyati taqdim etiladi. Bunda, pedagogik muassasa, o'qituvchi, ilmiy rahbar va darslik-tadqiqot resurslari uzviy bog'liq holda harakat qilishi shart [3].

Ilmiy izlanish faoliyati, o'quvchilarni zamonaviy axborot oqimida samarali fikrlash, analiz va sintez qilish, o'z g'oyasini ishlab chiqish va savol-javob qilib ishonch hosil qilish, logik tarzda qaror qabul qilish, kutilgan natijani ishlab chiqish hamda uni boshqalar bilan baham ko'rish malakalarini rivojlantiradi. O'quv jarayonida ilmiy izlanish faoliyati o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida mustahkam hamkorlik muhitini shakllantiradi. Bu esa, pedagogik jarayonni samarali, izchil va natijador bo'lishiga olib keladi. Bilim berishda ilmiy izlanish faoliyatini to'g'ri va uyg'un tashkil etishning yana bir muhim tamoyili – bu, o'quvchilarning o'ziga xos qobiliyatlari, ehtiyoj va manfaatlarining inobatga olinishi, har bir o'quvchi individual imkoniyatlaridan samarali foydalanish, uning mustaqilligini to'g'ri baholash va qadrlash, ilmiy didaktik maqsadga muvofiq holda ilmiy izlanish loyihalarini tanlash, muammoni hal qilish, natijalarga yetishish uchun qulay shart-sharoitlar yaratishdir. Ilmiy izlanish faoliyatining didaktik yechimlari quyidagi asosiy bosqichlardan iborat: o'quvchini ilmiy izlanishga qiziqtirish, motivatsiyalash, ilmiy muammoni tanlash va uni atroflicha tahlil qilgan holda ilmiy nazariyani asoslash, ma'lumot yig'ish va qayta ishlash, ilmiy izlanishning metodikasi va usullarini to'g'ri belgilash, natijalarni tahlil va umumlashtirish, ilmiy xulosa chiqarish hamda tayyorlangan ilmiy ishlardan natijador foydalanish. Ta'limda ilmiy izlanish faoliyatini samarali tashkil etishda yangi pedagogik texnologiyalardan keng foydalanish, ilg'or o'quv metodikalarini joriy qilish, o'quvchilarning mustaqil o'qishini, ijodiy izlanishini qo'llab-quvvatlash dolzarb ahamiyatga ega. Bunda o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, ularni ilmiy g'oyalarga va innovatsion loyihalarga jalb etish, ilmiy tadqiqot natijalarini muammoli vaziyatlarda va amaliy faoliyatda qo'llash uchun o'rgatish bugungi pedagogikada ustuvor yo'nalishlardan

biridir. O'quvchilarni ilmiy yo'nalishdagi olimpiadalarga, tanlov va konferensiyalarga, ilmiy to'garak va seminar mashg'ulotlariga jalb etish ham edi o'quv jarayoniga mos ravishda tashkil etilishi lozim [4].

Xulosa:

Xulosa qilib aytish mumkinki, bilim berishda ilmiy izlanish faoliyatini uyg'un va samarali tashkil etish hozirgi zamon ta'limining ajralmas qismiga aylangan. Bu borada, ilg'or didaktik yondashuvlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar, modern axborot resurslari va ilg'or tajribalardan samarali foydalanish, o'quvchi va talabalarni mustaqil, ijodiy va izlanishga tayyor, raqobatbardosh, zamonaviy hayotga mos har tomonlama yetuk shaxs qilib yetishtirishning asosi sanaladi. Shu yo'l bilan jamiyat taraqqiyoti uchun zamonaviy bilim va fan sohiblarini, intellektual salohiyatli, yangilik va taraqqiyotga tashna avlodni tarbiyalash mumkin bo'ladi. Ilm-fan yo'li, izlanish va innovatsiya doimo har birining kundalik faoliyatining ajralmas tarkibiga aylanmog'i lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimova, D. (2018). "Ilmiy izlanish kompetensiyasini shakllantirishda innovatsion yondashuvlar". O'zbekistonda pedagogik innovatsiyalar, 2(3), 52-59.
2. Bekmurodov, O. (2021). "Oliy ta'limda ilmiy tadqiqotlar faoliyatini rivojlantirish omillari". O'quv jarayoni va ta'lim metodikasi, 4(2), 15-21.
3. Ergasheva, Z. (2020). "Didaktik texnologiyalar asosida ilmiy izlanishlarni samarali tashkil etish". Pedagogika va psixologiya muammolari, 8(1), 77-83.
4. Hamdamova, G. (2019). "Pedagogik faoliyatda innovatsion yondashuv va didaktik ilg'or usullar". Zamonaviy ta'lim, 6(2), 28-34.
5. Islomova, R. (2017). "O'quvchilarda ilmiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlarning o'rni". Pedagogik izlanishlar, 3(4), 90-96.
6. Karimov, A. (2021). "Ilmiy izlanish madaniyatini shakllantirishda zamonaviy uslubiy yondashuvlar". Oliy ta'limda muammolar va istiqbollar, 5(1), 19-25.
7. Mirzakarimova, S. (2018). "Kreativ fikrlash va ilmiy izlanish faoliyatini tashkil etishda didaktik yondashuvlar". Tavsifiy pedagogika, 9(3), 60-67.